

'Faiz dışı fazla neden sadece bizde yüzde 6.5?'

Prof. Dr Korkut Boratav ile Bilkent Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Erinç Yeldan, Türkiye'nin IMF destekli ekonomik programını eleştiren iki önemli iktisatçı. Boratav, Türkiye'nin 2001 krizinde maliyeti IMF ile paylaşma olanağını kaçırdığını anlatıyor. Prof. Yeldan, "Yüzde 6.5'lik faiz dışı fazla, aslında IMF'nin çıkardığı cebirsel bir hesaptır. Peki hangi hesaba dayanıyor? Bu oran bizim gibi yüksek borçlu Brezilya'da yüzde 4.5, Arjantin'de yüzde 3.2. Bizde neden yüzde 6.5? Bu oran IMF'nin cebirsel denklemidir ve önümüzdeki senenin reel borçlanma faiziyle milli gelir arasındaki farktan doğar. Ama şaş kaza bu oran yüzde 6 çıksa, hükümet popülizm yaptın diye eleştiriliyor" diye konuşuyor

AHMET ERHAN ÇELİK

Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde 42 yıl boyunca öğrenci yetiştiren 'hocaların hocası' Prof. Dr. Korkut Boratav, "Galiba genetik olarak muhalifim" diyor.

Boratav, neden muhalif olduğunu anlatırken, 'Sosyalistim' diyerek şöyle devam ediyor: "Apoloji; yani güç odaklarının isteklerini, tavırlarını, doğrulamak ve desteklemek bilimin işlevlerine aykırıdır. Aynı tanımı sosyalist rejimde yaşayan bir Marksist için de söyleyebilirsiniz."

Akıllı iktidarların muhaliflerine 'nadide çiçek' olarak yaklaşmasını aksi halde fikri hayatın çölleşeceği uyarısında bulunan Boratav'ın IMF ile yapılan yeni stand by düzenlemesine de radikal eleştirileri var. 10 milyar dolarlık yeni IMF kredisine işaret eden Boratav "IMF Türkiye'yi kayırıyor" tespitinde bulunarak şöyle devam ediyor:

"İcra kurulu'nda Avrupalılar'ın ne diyeceğini merak etmek lazım. Mısır'ın büyük borç stokunu hafifletme operasyonu İsrail'le yaptığı barış anlaşmasına bağlıydı. Türkiye ne bedel ödeyecek bilmiyorum. (10 milyar dolarlık kredi) hükümete erken seçimi düşünme rahatlığı sağlıyor." Boratav'ın yanısıra Bilkent Üniversitesi'nden genç Profesör Erinç Yeldan'la birlikteyiz. Yeldan, Krueger'in "IMF kredileri Brezilya, Türkiye ve Arjantin'de toplandı. Bu bizim için tehlike" açıklamasını değerlendiriyor. Yeldan, borç bini aşmışken borcun alacak anlamına geldiğini vurguluyor. İki muhalif iktisat hocasıyla yaptığımız söyleşiden çıkan görüşler şöyle:

Gelir dağılımıyla ilgili belki de ilk akademik çalışmayı siz yaptınız. Bu konuya ilgi duymanızın nedeni nedir?

BORATAV: DPT, 1967 yılında gelir dağılımı araştırması yapmıştı. Çalışma özgündü ama hatalar vardı; onları düzelttim. 1960'lı yılların ikinci yarısında '100 Soruda Gelir Dağılımı' diye bir kitabım çıktı. Sonrada bu konu hep ilgi sahamda kaldı. Gelir dağılımı 'gini katsayısı'yla ölçülür. Fakat o sıralarda gini hesabını pek kimse bilmiyordu. Gelir dağılımı

*<http://www.milliyet.com.tr/2005/01/18/business/axbus01.html> den alınmıştır. Serdar Şahinkaya.18.01.2005

hesaplarını gini katsayısına dönüştürmeye karar verdim. İstatistik kitaplarından katsayının formülünü buldum. Fakülte'deki odama yerleştirdim. Marchand adında kallavi, taşınması zor bir çeşit hesap makinası var. İşçiler için, tarım, tarım dışı için tek tek gini oranı hesaplayacağız. İki üç gün uğraşıyorsun, bir tek katsayı elde ediyorsun. Bizim Marchand makinesi de makineli tüfek gibi çalışıyor; yan odadakiler çalışamaz hale geldiler. Yani tam bir buhran durumu. Bu çalışma 10 gün devam etti; neyse ki benim hesaplar tuttu. İki yıl geçti, bilgisayarlar kullanılıyordu. (Prof. Dr.) Hasan Ersel ve iki arkadaşı gelir dağılımı hesaplamaları yapıyorlardı. Bilgisayar programı üretmişler, giniyi hesaplayacaklar. Hasan beni aradı, 'Biz hesapladık hesapladık gini 1'den fazla çıktı. Bu hesabı düzeltelim' dedi. Yanıtım, 'Sizin programı kullanamam ama benim algoritmayı vereyim, hesaplarınız düzeltin' dedim... Bu hikayeyi şunun için anlattım. Türkiye'de kesin olmakla birlikte belki dünyada parmakla gini hesaplayan nadir insanlardan biriyim ben.

'Muhalefetin bende genetik olduğunu hissediyorum'

Yüzdelerlik gelir gruplarına göre yapılan bölüşüm analizlerine siz pek iltifat etmiyorsunuz. Neden?

BORATAV: Ben yüzdelerlik dilimler yerine sınıf paylarına daha fazla önem veririm. Mesela en düşük yüzde 20'lik grubun içinde müflis ama büyük servet sahibi tüccarlar da var. Gelirin ne kadar diye anket yaparsanız 'sıfır' yanıtını alırsınız. Dolayısıyla bu kişi yoksullar grubuna girer. Halbuki adamın İsviçre bankalarında parası var.

Siz yarım asra yaklaşan kariyerinizle uluslararası camiada iyi tanınan, Türkiye'nin önde gelen iktisatçılarından birisiniz. Muhalef yanınız nereden geliyor?

BORATAV: Muhalef olmayı politik bir tavır olarak düşünebilirsiniz. Bilimsel düşünce açısından Marksizmden esinlendiğimi, siyasi olarak da sosyalist olduğumu belirtmeliyim. Bu unsurlar beni muhalif pozisyona koyuyor. Çünkü Marksizmin öğretisi kapitalist toplumun eleştirisidir. Geleneksel Marksizmin ön koşulu yaşadığımız toplumun eleştirel bir perspektifle kavranması, anlaşılmasıdır

Eleştiri öğrenmenizi, kavramanızı sağlar, apoloji ise durumu karıştırır. Apoloji; yani güç odaklarının isteklerini, tavırlarını, doğrulamak ve desteklemek bilimin işlevlerine aykırıdır. Aynı tanımı sosyalist rejimde yaşayan bir Marksist için de söyleyebilirsiniz. Apoloji yapanlar olguları karartıcı işlev görmüşlerdir.

Türkiye sosyalist rejimi benimsemiş bir ülke olsaydı yine de muhalif olur muydunuz?

BORATAV: Muhalefetin bende genetik bir durum olduğunu hissediyorum. Belki de muhalif olmayı deformasyon, yahut özellik olarak da anlayabiliriz. Düzen sosyalist bile olsa muhtemelen muhalefetimi sürdürürdüm. Eleştirel olmak sağlıklı bir şeydir. Her düzen kendi eleştiri akımlarıyla birlikte yaşıyorsa ayakta kalır. Eleştiri kanallarını fiilen veya siyaseten tıkıyorsa kendine problem olur. Türkiye'nin bugünkü konjonktüründe problemsiz, gül pembe parlak bir gelecek resmine hepimiz ayak uydursak eleştirinin fiilen yok olduğunu görürüz. Yaşayan fikir hayatı yok olur.

'Zimbabve'de iş bularak bağımsız kalabildim'

Geçmiş yıllarda sempati duyduğunuz iktidarlar siyasi partiler olmuştur. Bunlara destek verdiniz mi?

BORATAV: Mesela CHP'li 1978 - 79 yıllarda Gündüz Ökçün dışişleri bakanıydı. Ökçün benim fakülteden arkadaşım. Gündüz'ün Türkiye'nin bağımsızlığına büyük bir duyarlılık gösteren bir kişi olduğunu biliyordum. Ekonomik alanlarda batı blokuyla paralel hareket etmenin yaratacağı sorunlar üzerinde duruyordu. Ben de danışman olarak birkaç uluslararası toplantıda Türk heyeti içinde yer aldım. Bu anlamda düzenden kopuş eğilim ve davranışları varsa onu desteklemek lazım.

Bugüne kadar şirketlerde, holdinglerde ya da bankalarda danışman ve benzeri isimler altında görev aldınız mı?

BORATAV: Hayır, umumiyetle iş hayatıyla bütünleşmekten çekindim. Üniversiteden ayrıldığımızda zor dönemlerimiz oldu. Afrika'dan, Zimbabve'den bir üniversiteden öğretim üyeliği teklifi aldım. Orada 2,5 yılımı geçirdim, çok verimli ve yararlı yıllardı. Zaruri hallerde o seçeneği (şirketlere ya da bankalara iş yapma imkânını) kullanmak zorunda kalan insanları eleştirme hakkım yok. Ben o yolu seçmeme şansına sahiptim. Dolayısıyla bağımsız kaldığımı söyleyebilirim.

Medyada ismi geçen pek çok insanın o tür bağlantılar içinde olduğunu biliyorum. Zaman zaman kiminle neyi tartıştığınızı bilmekte zorluk çekiyorsunuz. Muhatabımız bir banka mıdır yoksa ismi cismi belli akademik unvanı olan bir bilim insanı mıdır, onu ayırtarmakta zorluk çekiyorsunuz. Ama nadir de olsa medyada kendisini gerçek hayatla bağdaştıran, menfaat ilişkilerinin üstünde çıkararak hatta onlara eleştirel gözle bakan birkaç yazar da var. Ama isim vermek istemiyorum, yakışık almaz.

'Türkiye'nin yarınını göremeyen 15 yıllık perspektif çiziyor'

Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde binlerce öğrenci yetiştirdiniz. Bir çoğu Hazine, DPT, Maliye, Merkez Bankası gibi birimlerde üst düzey görevlere geldi, eleştirdiğiniz IMF destekli politikaları uyguladılar. Karşılaştığınızda aranızda tartışma çıkıyor mu?

BORATAV: Öğrencilerime her zaman sevgi ve saygıyla yaklaşıyorum. Size bir örnek anlatayım. DPT'de üst düzey görevdeki bir öğrencimle bir panelde yanyana oturduk. Arkadaşımız 15 yıllık plan perspektiflerinden bahsetmeye başladı. Ben de 'cinayeti gördüm' isimli bir filmde bir şeyler anlattım. Filmin son sahnesinde pandomimci bir grup tenis oynar. Ama top da yoktur, rakette. Eski öğrencime şunları söylemek zorunda kaldım: 'Türkiye ekonomisini yönlendirdiğini sanan insanlar yönlendiriyormuş gibi hareket ediyor ve 15 yıl sonrasının projeksiyon ve planını yapıyorlar. Ama Türkiye ekonomisinin yarınını görmekten aciz durumdadır.' Tabi öğrencilerimin yaptıkları görevden ızdırap duymalarını istemem.

Anlattıklarınızdan ben köklü bir bürokrasi eleştirisi çıkarıyorum.

BORATAV: Bürokrasi son tahlilde siyasi iktidarın taleplerini yerine getiren bir aygıttır. Ama - Mülkiyeli olduğum için söyleyeyim evvelden özellikle ekonomi bürokrasisinin belli bir özerkliği vardı. Şimdi o özerklik kayboldu.

Ekonomi bürokrasi dediğiniz mesela köy işleri bakanlığından farklıdır. İktidar değişir, bu bakanlıktaki bütün şube müdürleri ya da daire başkanları da değişir. İktidar, iradesinin uzantısı hayata geçirir. Buna karşılık ekonomi bürokrasisi siyasi iktidar ve alttan gelen baskılar karşısında devleti koruma işlevini üstlenmiştir.

'Prensler işi devralınca bürokrasinin işlevi değişti'

Ekonomi bürokrasisinin baskılar karşısındaki devleti koruma işlevini 'gerçek' olarak değerlendiriyor musunuz?

BORATAV: Aslında bu bir yanılgıydı ama işlevsel bir yanılgıydı. Esas problem şuydu. Ekonominin güç odaklarıyla siyasi iktidarın organik bağlantıları vardır. Çünkü ekonomiyi yöneten güçlü sermaye gruplarıdır. Siyasi iktidar bunların içinden esas olarak kaynaklanır. Aşağı yukarı cumhuriyetin kuruluşundan 1980'lere kadar ekonomik bürokrasinin ana işlevi bu bağlantıların kişiselleşmemesini, bireysel çıkar ilişkilerine dönüşmemesini, eğer çıkar ilişkileri doğacaksa bunu mümkün merteye objektif kurallar bağlamak şeklinde oldu. Yani ithal kotaları konulacaksa bundan sektörün tümü yararlınsın diye uğraşılar. Bu durum bürokrasinin bazı kadrolarını prensler devralıncaya kadar sürdürdü. Daha sonra da bürokrasi kendi bünyesi içinde prensleşmeye başladı. Yani dıştan gelen enjeksiyon yavaş yavaş yeni bir kültürü şıngalamaya başladı. Mülkiye'de herkes bilir; hesap uzmanları, maliye müfettişleri, bankalar yeminli murakıpları DPT uzmanları 'devleti soydurmam' mitini gerçekten benimsemiş kadrolardı. Ama 1980'lerden sonra anlattığım bozulma dönemiyle karşılaştılar.

Küreselleşme, IMF ve Dünya Bankası politikaları başta olmak üzere, Türkiye'de entellektüel baskıdan söz ediliyor. Bu durum size göre fikri çölleşme getiriyor mu?

BORATAV: Çölleşme riski var. Çölleştirmemeye gayret eden insanlar olarak kendimi ve arkadaşlarımı görüyorum. Bu nedenle akıllı, uzağı gören perspektifi olan düzen savunucularının bizden nadide çiçekler gibi sevinç duymaları lazım. Bu çiçekleri şu veya ekonomik güçle ya da siyaseten susturmak mümkün değildir. Ama muhalif akımları gündem dışı tutmak Türkiye'nin ve düzen savunucuları bakımında ciddi problemler yaratır. (Prof Dr. Erinç Yeldan bu noktada Boratav'dan izin alarak söze giriyor.)

'Program hedefleri 2001'den beri IMF'nin sitesinde'

YELDAN: Bir örnek verebilir miyim? Üniversitede iktisata giriş dersi veriyorum. Derse gelen talebeyi tahlil ederseniz düz beyaz kağıt gibidir. Ama iktisat konusunda muazzam bir ses bombardımanına uğramış ve ses kirliliği altında sıralara oturmuştur. Hani şu milli hasılaya oranla yüzde 6.5'lik var ya; bu oran benim öğrenciler tarafından başarı ölçütü olarak algılanıyor. Şaş kaza bu oran yüzde 6 çıkarsa hükümet ve uygulanan ekonomik program 'başarısız', 'popülizm yapıldı' gibi eleştirelere muhatap oluyor.

Oysa IMF'nin web sitesinde, 2001 tarihli Türkiye raporlarına bir bakın. Türkiye üzerine senaryolar 2001'den 2007'ye kadar uzanıyor. Yani 2004'te stand by'ı keselim deme şansınız yok. Bu raporlarda yüzde 6.5'lik faiz dışı fazla, yüzde 5'lik büyüme, tek haneli enflasyon vurgularını görüyorsunuz. Biz bugün bu rakamları telafuz ediyoruz.

Bu rakamlar 'Hazine modeli' denilen ancak aslında IMF'nin çıkardığı bir cebirsel hesaptır. Sanki yeni bir şeymiş gibi katılım öncesi ekonomik program açıklandı. Sanki yeni bir ekonomik programmış gibi yeni bir stand - by'ın karar aşamasındayız. Belli oranda faiz dışı fazla vermek yani harcamaları kısmak vergi gelirlerini artırmak için cebirsel doğasının gereğidir. Peki yüzde 6.5 oranı hangi hesaba kitaba dayanıyor? Bu oran bizim gibi yüksek seviyede borcu bulunan Brezilya'da yüzde 4.5, Arjantin'de yüzde 3.2. Peki neden yüzde 6.5? Bu oran IMF'nin doğrudan doğruya cebirsel denklemdir. İktisata giriş derslerinde anlatılabilecek türde son derece basit bir kurguya dayanır. Bir tarafta milli gelir artış hızı diğer tarafta reel faiz varsayımı vardır. Dolayısıyla yüzde 6.5, önümüzdeki senenin reel borçlanma faiziyle milli gelir arasındaki farktan doğar. Bu oran kısmi analiz dediğimiz bir ortaokul çocuğunun bile yapacağı çok basit bir hesaplamadır.

'Bilgi üretkenler üzerinde despotizm ve şantaj var'

Yüzde 6.5 hedefini savunan insanlara, 'bu model başka türlü formüle edilebilir' dediğinizde ne tür tepkiler alıyorsunuz?

YELDAN: Yüzde 6.5'lük oranın aksini düşünmek bile yanlış. Bu öyle bir şantaj ki rakam şaştığında 'programdan çıkıyoruz, Türkiye strateji değiştiriyor' feryatları yükseliyor. Türkiye'nin şu anda medyasında, kamu kurumlarının araştırma dairelerinde, üniversitelerde, bilgi üretme misyonu yüklenen her türlü kurumunda despotizmin, bir nevi ekonomik faşizm ve şantajın hakim olduğunu görüyorum.

Dış borçların ödenmeyebileceği yönünde bir öneriniz var mı?

YELDAN: Rusya örneğinin böyle bir adım attığı vakit kendi doğal gazına, petrolüne ve nükleer füzelerine güveniyor. Arjantin böyle bir adıma itildiği vakit atık çaresi de kalmamış oluyor. Ama Türkiye bu noktalarda değil. Benim önerim Türkiye'nin IMF dahil alacaklılarına karşı moratoryum ilan etmesidir. Moratoryum şu anda deklare edilmiştir aslında. IMF ile olan borçların ötelenmesi, bizim dış borç operasyonudur.

BORATAV: Düz dille söylersek borç ötelemesi aslında moratoryumdur. Yeni ödeme planı 2005'i biraz hafifletiyor. 10 milyar dolar alınarak borçların bir kısmı da 2008'den öteye kaydırılıyor. Türkiye'ye istisnai uygulama yapılıyor. 10 milyar dolarlık krediyle birlikte Türkiye, Brezilya'nın önüne geçerek bir numaralı borçlu olacak. Ama bakalım IMF İcra Kurulu bunu nasıl sineye çekecek? Türkiye'nin kayırılmasının siyasi bir bedeli olmalı. Aslında yeni stand - by'in standart koşulları yok. IMF, Türkiye için kredi portföyünün yüzde 20'sini kullandı. İcra kurulu'nda Avrupalıların ne diyeceğini merak etmek lazım. Acaba AB'ye katılma operasyonu onları susturmaya yönelik midir? Amerika'nın bu durumu kabul etmesi, sineye çekmesi bedelsiz olur mu? Mısır'ın büyük borç stoku hafifletme operasyonu İsrail'le yaptığı barış anlaşmasına bağlıydı. Türkiye ne bedel ödeyecek bilmiyorum. Perde arkası müzakereleri bilmek lazım. 20 milyar dolarlık IMF borcu 2008'de sıfıra inecekti. Ama 10 milyar dolar ilave krediyle bu rakam 9.5 milyar dolara gerileyecek. Borç 19.5 milyar dolara çıkacak. Yeni durum hükümete erken seçimi düşünme rahatlığı sağlıyor.

'Krizi onlar yarattı ödemeler durdurulabilirdi'

YELDAN: IMF ikinci başkan yardımcısı Anne Krueger'in 'IMF kredilerinin önemli bölümü Brezilya, Arjantin ve Türkiye'de toplandı. Bu bizim açımızdan da çok büyük bir tehlike' şeklinde bir demeci yayınlanmıştı. IMF stratejik olarak Türkiye'ye karşı köşeye sıkışmış durumda bile denilebilir. Yani Türkiye bu konumu kullanmaya karar verse stratejik olarak eli çok daha güçlü olurdu.

BORATAV: 2001 krizi dış borç operasyonunun yapılacağı ideal zamandı. Çok güzel bir söz vardır: "Borç bini geçince alacak olur." 2000 kasımında, 2001 şubatında kriz patlak verdiği anda - Türkiye'de doğru dürüst bir ekonomik yönetim ve siyasi iktidar olsaydı - büyük bir gürültü koparılarak 'krizi siz yarattınız' denilmesi lazımdı. Yani borç ödemeleri dondurulabilirdi. "Özel borçlar özel alacaklılarının işidir, kamu üstlenemez" denilebilirdi. IMF'ye "maliyeti paylaşalım" denirdi. Erincin örneğinde Krueger'in çekindiği konu da budur. Başbakan Ecevit IMF heyetiyle basın önüne çıktı ve elindeki metinden okuyarak, "Türkiye'nin banka borçları da hazine güvencesi altına alınmıştır" dedi. Yani özel bankaların şirketlerin borçları kamulaştırıldı. 2001 krizinin maliyeti yarattığı siyasi çöküntü oldu. Krizin doğru yönetilmesi Türkiye'yi siyasi tasfiye hareketinden kurtarırdı. Dikkat edin krizden sonra "Krizle yol açan yanlış yönetim nedir" sorusunun cevabını hiç kimse veremedi. Oysa

Türkiye'nin programı yürütürken yaptığı hiçbir hata yoktur. MGK'daki kavga yerine başka bir hadise olsa yine kriz olurdu.

Benzer ülkelerde benzer örnekler yaşandı mı?

BORATAV: Dolar faiz hadlerinde bir kaç puanlık yükselme 1995'te Meksika'da kriz yarattı. Meksika krizini tetikleyen olay ise başkan yardımcılığına aday bir siyasetçinin vurulmasıydı. Bu olay Milli Güvenlik Kurulu'ndaki anayasa fırlatma olayına benziyor. Bu durum bugün Türkiye'de de yaşanabilir.

İktisattaki muhaliflere karşı 'Kriz çıkarmak istiyorlar' şeklinde bir eleştiri var...

BORATAV: Kriz, bizim gibi insanların en az istediği seçenektir. Çünkü kriz insanların Türkiye'deki halk katmanlarının çaresizliği anlamına gelir. İnsanlar birbirine düşman olurlar, komşusunu rakip görmeye başlarlar.

Halk sınıfları siyasetin kendisine hiçbir şey veremeyeceğine kani oldukları andan itibaren demokrasiyle bağlarını da koparmış olur. Bu, Türkiye'nin karanlık bir geleceğe mahkum olması anlamına gelir.